

Tűvel, tüskével, Ósi tetoválóeszközök és technikák kagylóval...

5

Keresztés Noémi Ninatta

Mielőtt Thomas Alva Edison 1876-ban feltalálta volna az elektromos tetovológép ősét, az elektromos tollat (amit Samuel F. O'Reilly fejlesztett tovább, majd 1891-ben ő is szabadalmaztatta az első tényleges tetovológépnek készített masinát), az emberek évezredekken keresztül használtak hagyományos eszközöket bőrük díszítésére. Az eljárás alapelve mindig azonos: a cél meghatározott alakban történő sérülések létrehozása a bőrben, amelybe festéket juttatva maradandó végeredményt kapunk, azaz magát a tetoválást. A módszer, az eszközök és a festékek azonban a mintákhoz hasonlóan igen nagy változást mutatnak térben és időben egyaránt.

Maori arc tetoválás (ta moko)

Tűvel, tuskével, kagylóval... Ősi tetoválóeszközök és technikák

A legkorábbi ismert európai tetoválást Ötzi viselte, akinek a jégbe fagyott testén összesen 61 apró jelet fedeztek fel. Az egyszerű, vonalakkból és pontokból álló minták szénalapú tintával készültek. Sokkal később néhány ókori forrásban szó esik tetovált (vagy testfestést viselő) germánokról, keltákról és piktekről is. Az e népek esetében feljegyzett minták jellegzetes kék színét rézszármazékokkal kevert tintával érhették el.

Japánban a tetoválást sokáig bűnetesként alkalmazták, a bűnözéshez, alvilághoz kötötték, viszonylag későn fejlődött ki a ma ismert művészeti jellege. A gép nélküli eljárás neve *tebori*.

Ennek eszközei hasonlítanak a fafaragók szerszámaihoz, a tű, a véső és az egyedi *nara* tinta is. A 15–40 cm hosszú, bambusból készült pálca végét lekerekítik, a kívánt

vonaltavastagság függvényében 1–24 hegyet szerelnek a végére, majd tintába mártják, és ezt a bőrbe szurkálva készítik el a mintát. A tetoválás készítése a modern eljárással ellentétben folyamatos, a mester nem emeli fel a tűt, és nem áll meg egy-egy vonal meghúzása után. Egy teljes testes tetoválás elkészítése akár öt év is lehet.

Kínában az ainu népcsoportban kizárólag a nők kiváltsága a tetoválás és a tetováló szakma is. Hagymányaik kb. 10.000 évre nyúlnak vissza, az utolsó bennszülött tetovált ainu aszszony 1998-ban halt meg. Tetoválásnál egy ívelt végű, fanyelű, késszerű eszközzel ejtették a bőrön a bemetszéseket, amelyekbe kormot dörzsöltek festékként. A vért közben fapálcikára tekert kendőkkel törölték le. A késpengéket fémből vagy élesre pattintott obszidiánból készítették. Az arc és nyak tetoválása nagyjából

A tetoválás készítésénél nagyon fontos, hogy milyen mélyre kerül a bőrbe a tinta, az ideális kb. 3 mm. Ha ennél magasabban van, akkor kikopik, ha ennél mélyebben, akkor pedig szétfut és homályos lesz a végeredmény.

4-5 napig tartott, a test többi részén további három évet vett igénybe.

Thaiföldön és Délkelet-Ázsia más országaiban fémcsöveket használtak tetoválásra. Ez az eljárás emlékeztet leginkább a modern tetovológépek működésére. A sárgarézből készült csöbe egy vékony, hegyes fémrudat helyeztek. A festékbe mártott fémcsövet sokszor egymás után lenyomkodták, így a benne lévő tű jutatta be a festéket a bőrbe.

Tovább lépve egy következő kontinensre, Egyiptomban szintén elterjedt a díszítő és óvó-védő célú tetoválások használata. Eleinte a fanyelre hegyes csontokat szereltek, később ezt felváltották a bronztűk, amelyekből mindig több került az eszköz végére, seprűszerűen elhelyezve. A tűk száma szinte mindig páratlan, ráadásul minden számhoz mágikus jelentést is társítottak. A körvonalakhoz kevesebb, a kitöltéshez több tűvel ellátott eszközt használtak. A tintát olajjal, vagy ritkábban vízzel elkevert koromból készítették.

Afrika belsőbb részein inkább hegtetoválásokat készítettek/készítenek, mert ez a sötétebb tónusú bőrön sokkal jobban látszik. Ritkábban azonban – például Mozambikban, a makonde törzsnél – előfordul a hegtetoválás színezése is: a szabályos mintát követő, késsel felhasított sebekbe szórnak szénalapú festékpórt.

A hagyományos technikával készített tetoválások leggazdagabb, ma is élő tárháza a polinéz szigetvilág. Az európaiak a polinéz szigetvilágban Szamoa szigetén találtak először tetoválással. Az eljárást ott *tataunak* nevezik, valószínűleg ebből a szóból ered az összes európai nyelvben a tetoválás kifejezés.

Japán tetoválás készítése, hagyományos technikával, de fémcsökkel

Teljes testes japán tetoválás

A japán tetoválóknak gyakran van művészneve, amiben általában szerepel a *hori* ('karcolni', 'vésni') szó. Kész munkáikat néha alá is írták.

A polinéz tetoválási technika közel kétezer éve változatlan, a mesterség apáról fiúra száll. A jellegzetes szamoai tetoválóeszköz, az *au* fésű alakú. A fapálcika végére merőlegesen teknőspáncél-darabkát rögzítenek, amelyre aztán fésű alakúra reszelt fogakat vagy csontokat erősítenek. A fésűk többféle méretben készültek, 5–60 fog is lehetett rajtuk. Az eszközt festékbe mártják, majd egy vastagabb fapálcával ütögetve készítik el a mintát. A festékhez kormot kevernek össze vízzel vagy kókuszolajjal. A mester mellett általában 5-6 segéd is dolgozik. Az egyikük a bőrt feszíti ki, valaki a festéket keveri, más a vért törölgeti, néhányan pedig az alany kezeit és lábait fogják le. Egy szamoai tetoválás akár a test 65%-át is fedheti, elkészítése legalább három hónap, gyógyulása pedig nagyjából egy év. Egy-egy elkészült rész után 2-3 nap pihenő jön, melyet „a vér napjainak” neveznek. Ilyenkor régen gyakori volt a láz és a gyulladás, amit banánlevelekkel próbáltak meg kezelni.

Tetoválás bambuszpálcára szerelt tűkkel

A kész szamoai tetoválás akár a test 65%-át is fedheti

A maorik Új-Zélandon egy másik technikával készítik hatalmas, bonyolult mintáikat. Tulajdonképpen a *ta moko* nem is tetoválás, mert legtöbbjük nem szurkálva, hanem csontvésővel készül. Felülete is eltér, a valódi *ta moko* nem sima, hanem vájatosokat képez a bőrben. A vésőket főleg albatroszcsontokból faragták. Először szén és víz keverékével felrajzolják a kívánt mintát, majd felülről ütögetve vésik azt a bőrbe. A tinta eredetileg gyantás faszénből vagy olajjal kevert hamuból készült, de az európaiak megérkezésével elkezdték a puskaport is használni festékként, ami a fekete helyett mély szürkés-kék színt eredményezett. A festéktartó tégelyeket nagy becsben tartották, úgy hitték abban lakik a harcos ereje, ezért ezek a családon belül öröklődtek. A fiatalok gyakorta kérték, hogy ugyanazt használják, mint egykor az apjuknál.

A Marquesas-szigetek harcosai rendelkeztek a polinéz szigetvilágban a legtöbb tetoválással. Minden megnyert csata után újabb mintákat készítettek, s ha már nem volt hely, akkor

egyszerűen a meglévő fölé, egy következő rétegbe vitték fel a rajzolatokat. Itt is a szamoai ütögetős technikát alkalmazták, de egyes fésűk feje emberi csontokból készült. A tetoválás elkészülte után emberáldozatokat mutattak be, az emberi csontokból pedig új eszközöket készítettek.

Észak-Amerikában számos indián törzs (pl. irokéz, huron, haida) tagjai viseltek tetoválást. A tűk készülhetnek madár-, emlős- vagy halcsontokból és fogakból is. Használtak például kígyó-, alligátor-, farkas-, medve-, hód-, borz- és medvefogakat is. Máskor kihagyozott faeszközökkel vagy pattintott kőpengekkel dolgoztak. A festék alapanyaga általában vízzel elkevert korom volt. A kísérleti régészeti vizsgálatok során a felsoroltak közül a szarvascsont tűk bizonyultak a leghatékonyabbnak.

Az ainu arcminthát eltűnésével jelenleg Dél-Amerika tekint vissza a leghosszabb folyamatosan élő tetoválóműltra a világon. Kb. 7000 évre visszamenőleg nyomon követhetők a kontinens tetoválóhagyományai. A művészek itt is zömében idős nők voltak, akik a kislányok arcát kaktusztűskékkel

A nagy fájdalom el- lenére hatalmas szé- gyennek számított, ha valaki nem vállalta, vagy fél- behagyta a tetoválást, utóbbi esetben élete végéig a szégyen jeleként kellett hordania a félkész min- tát.

Ti növény – festékalapanyag, egyben varázserőt is tulajdonítottak neki

szurkálták fel a kívánt alakzatban. Máskor fapálcikák végére kötöztek két hegyes tuskét/tűt. Az tuskét előre bemártották a nyállal összekevert koromból készült festékbe. Egy teljes arc- és felsőtest-tetoválás viszonylag gyorsan, 4-5 nap alatt lett kész.

Végül már csak az egyik legkülönlegesebb módszer maradt hátra, melyet az alaskai eszkimók használtak. Tetoválásaikat gyakorlatilag varrták: a tűbe cérnát fűztek, majd kis közökkel átszurkálták a bőrt és a tintával erősen átitatott cérnát áthúzták a bőrfelszín alatt. A tűk eleinte kihegyezett csontból, később pedig acélból készültek. Semmi másra nem használták őket, nem is vették elő újra,

Haida indián tetoválóeszközök

Kukuidió, a tetoválófesték egyik közkedvelt alapanyaga

A maori arctetoválásokat néha olyan mélyre ütötték, hogy az arcüreg is átszakadt tőle.

A tintába kevert vizeletnek praktikus szerepe is volt: a magas ammóniatartalom megelőzi a fertőzést és gyorsítja a gyógyulást.

Egyes szigeteken a nők hasán lévő tetoválásokat minden szülés után újra átütötték. A vastag hegek övként ölelték körbe a derekat, ezáltal megakadályozták, hogy a bőr kinyúljon és később lógni kezdjen.

amíg a minta meg nem gyógyult. A cérnát rénszarvas- vagy bálnainakból nyerték. A festék fókaolaj lámpák alján felhalmozódott koromból készült. A tintát idős nők vizeletével hígították, aminek mágikus szerepet tulajdonítottak, mivel hitük szerint a lélek székhelye a húgyhólyag.

Az ember tehát az összes lakott földrészen megtalálta a módot bőrének díszítésére; s ehhez a legkülönfélébb eszközöket és technikákat alkalmazta. Hosszú és fájdalmas út vezetett azonban a fapálcikától és a fésűktől a modern tetoválógépekig. Ha tehát legközelebb egy tetoválószalonban valaki arra gondolna, hogy milyen fájdalmas dolog is a tetoválás, jusson eszébe, hogy korábban hogyan is történt volna ugyanez!

Ütögetős eljárással készülő tetoválás (Polinézia)

